

TRAGICKÁ POSTAVA PRVÉHO IZRAELSKÉHO KRÁĽA ŠAULA

Emanuel JIRKAL

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta, Katedra histórie
Hodžova 1, 949 01 Nitra
ejirkal@ukf.sk

JIRKAL, Emanuel. The Tragic Figure of the First King of Israel, Saul. The contribution focuses on the early period of the first state of Israel at the end of the 10th century BC. It is based on literary and archaeological sources. Biblical text is extremely complex, multi-layered and complicated. Therefore it should be considered extremely carefully. Saul was an important figure in the early history of Israel, which was able to create the first structure of the early state, but he could not resist multiple threats, whether from external enemies, especially the Philistines, or internal, e.g. David. Saul died on the battlefield and his dynasty ended after a few years.

Kľúčové slová: kráľ Šaul; Izrael; Starý zákon;

Keywords: King Saul; Israel; Old Testament;

S postavou izraelského panovníka Šaula sa stretávame v starozákonnom korpuse biblických historických kníh, konkrétne v Prvej knihe Samuelovej. Už samotná Prvá kniha Samuelova, ktorá bola pôvodne spojená s Druhou knihou Samuelovou, je z biblického a historického hľadiska zložitý útvar vychádzajúci z viacerých pramenných podkladov pochádzajúcich z rôznych období. Pramene rôzneho druhu – od ústne tradovaných až po písomné záznamy – boli veľmi tvorivým spôsobom zahrnuté do súvislého rozprávania, ktoré vykazuje jednoznačný teologický, historický a apologetický zámer ukázať dejiny Bohom vyvoleného ľudu Izraela s dôrazom na ústrednú úlohu Dávida a ním založenej dynastie.¹

Dnes sa bádatelia starozákonných textov zhodujú v tom, že knihy Samuelove patria do širšieho rámca deuteronomistického diela, ktoré zahŕňa knihy od Deuteronomia – Piatej knihy Mojžišovej – cez Jozueho, Sudcov, knihy Samuelove až po knihy kráľovské, pričom knihy od Jozueho po koniec kráľovských sa považujú za deuteronomistické dejepisné dielo. Pri hodnotení tohto deuteronomistického počinu je mimoriadne dôležité dopátrať sa obdobia, v ktorom bolo

¹ Explicitne 1. Sam 25, 28; 2. Sam 7, 11 – 17.25 – 29.

napísané, pričom sa nedá v žiadnom prípade vylúčiť, že aj po tomto dátume boli jednotlivé knihy dopĺňané a prepracovávané. Približná doba vzniku je dôležité preto, aby sme mohli určiť, s akým odstupom boli popísané udalosti týkajúce sa Šaula a Dávida, a teda akú môžu mať historickú relevanciu. Samozrejme, musíme ešte rátať s tým, že autori deuteronomistického diela mohli mať k dispozícii staršie písané pramene, ktoré mohli pochádzať z doby predpokladaného pôsobenia prvých izraelských kráľov.

Medzi biblistami existuje niekoľko prístupov k dobe vzniku záznamov nachádzajúcich sa v knihách Samuelových, a to od autorov, ktorí ich pokladajú za dvorské dejiny a Dávidovu apológiu obhajujúcu jeho nárok na izraelský trón, napísanú ešte za jeho života, pričom tvrdia, že je to relevantný prameň, až po minimalistov, ktorí tvrdia, že knihy Starého zákona vznikli až v perzskom, ba dokonca helenistickom období – a je to teda súbor výmyslov a dané postavy nikdy neexistovali. Tento posledný názor bol v poslednej dobe odmietnutý vďaka nálezu nápisu z Tel Danu pochádzajúceho z druhej polovice 9. st. pr. Kr. Vznikol okolo r. 835 pr. Kr. Text na nápisu patrí Hasaelovi, vládcovi z Aram Damašku, ktorý sa vychvaľuje, ako na svojom vojenskom ťažení zabil izraelského kráľ Jórana, syna Achabovho, a judského kráľa Achazjáša, syna Jóramovho. V 9. riadku sa objavilo meno Dávidovho domu, teda dávidovskej dynastie, čím je táto dynastia potvrdená ako reálne existujúca. Je to zatiaľ jediný a najranejší mimobiblický doklad Dávidovej existencie.² V tejto súvislosti môžeme spomenúť Měšovu stělu, nápis moábskeho kráľa tiež z polovice 9. st. (vznikol okolo r. 840 pr. Kr.), ktorý hovorí o bojoch Moábu a Izraela. Niektorí bádatelia sa domnievali, že je na ňom spomenutá Dávidova dynastia. V tomto prípade však termín Dávidov dom nie je preukázaný.³ Ďalšie názory hovoria o vzniku týchto textových súborov v exilovej a poexilovej dobe, keď sa Židia po strate kráľovstva a chrámu ako ústredného miesta Hospodinovho kultu obrátili k svojim posvätným spisom a dali im konečnú podobu. Pri deuteronomistickom diele sa počíta s tým (aj vďaka vnútorným zhodám s prorokom Ozeášom), že vznikalo v dobe od reformy kráľa Chizkijáša z prelomu 8. a 7. st. pr. Kr. po reformu kráľa Jósijáša v poslednej tretine 7. st. pr. Kr., pričom záujem a schopnosti napísať podobné dielo s vyhraneným

² SCHNIEDEWIND, W. M. Tel Dan Stela: New Light on Aramaic and Jehu's Revolt. In *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, č. 302 (May, 1996), s. 75–90, najmä 80–81; BIRAN, A. – NAVEH, J. An Aramaic Stele Fragment from Tel Dan. In *Israel Exploration Journal*, roč. 43, č. 2/3 (1993), s. 81–98, najmä 93–94; FINKELSTEIN, I., – SILBERMAN, N. A. David a Šalamoun. Počátky mesianizmu ve světle moderní archeologie. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 213–215.

³ Významný v tejto súvislosti je riadok 31, ktorý je však príliš poškodený a nedá sa spoľahlivo interpretovať. Pozri napr. Adam MACKERLE, A. – KUČEROVÁ, V. Co mají společného Měšova stěla a 2 Král 3? In *Studia theologica* 46 (2011), s. 1–24; najmä 11–14. Stěla sa nedá presnejšie datovať, hovorí sa na nej o Omríim a jeho synoch a o 40-ročnom izraelskom útlaku, čo sa môže vzťahovať na celú omrijovskú dynastiu. Nápis tak pravdepodobne hovorí o období r. 884–845 pr. Kr. Medzi roky 840–830 pr. Kr. stělu datuje BARDTKE, H. Příběhy za starověké Palestiny. Tradice, archeologie, dějiny. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 52–58. K nápisu pozri tiež JEPSEN, A. Královská tažení ve starém Orientu. *Prameny k dějinám starověké Palestiny*. Praha: Vyšehrad, 1986, s. 142–146.

historickým a najmä teologickým pohľadom vznikajú v Jeruzaleme v polovici 8. st. pr. Kr.⁴

Tu sa treba vážne zaoberať námietkami, či nábeh k diferencovanej štátnej správe, ba dokonca štátnej správe s rozvinutou schopnosťou zapisovať potrebné údaje predsa len nevznikol v skoršej dobe. A či sa teda autori deuteronomistického diela nemohli pri jeho tvorbe oprieť aj o staršie písomné materiály pochádzajúce z doby blízkej Dávidovi (a teda aj Šaulovi). Tu môžem spomenúť nedávny nález pečatí na juhu Judska, ktoré podľa správy z vykopávok z Khirbet Summeily pochádzajú z 10. st. Tieto pečate nie sú opatrené písmom, napriek tomu podporujú predpoklad, že istý druh štátnej správy musel existovať už v tomto období – a to posúva začiatky vytvorenia judského štátu hlbšie do minulosti.⁵

Musíme si, samozrejme, pomenovať problémy, s ktorými sa stretávame pri štúdiu textov, ktoré máme v knihách Samuelových k dispozícii. Podľa najnovších široko (nie však úplne) prijímaných hypotéz vznikajú prvé podoby týchto záznamov v druhej polovici či skôr v poslednej tretine 8. st. pr. Kr., pričom ich autori mali k dispozícii a využívali tiež staršie predstupne⁶, najmä kráľovské anály. Okrem zápisov viacerých literárnych druhov však mali k dispozícii najmä rôzne ústne tradované ságy a príbehy o hrdinoch, ktoré podávali Izraelitom a Judejcom rozprávania o ich vlastných dejinách. Pre túto formu je príznačné, že redukuje dejiny kmeňov alebo etnika na dejiny rodiny alebo jednotlivcov. Využíva sa pri tom čierno-biele nasvietenie scén, v ktorých vystupuje hrdina a jeho oponent alebo skupina osôb, poprípade je prítomný aj tretí prvok, stojaci v pozadí, ktorý vystúpi do svetla v niektorej z ďalších scén. Tieto rozprávania sú veľmi stranícke a selektívne, niektorí bádatelia ich nepovažujú za objektívne zobrazenia minulých udalostí, s čím sa dá v mnohých prípadoch súhlasiť, preto treba k informáciám v nich obsiahnutým pristupovať veľmi opatrne. Do tradovania príbehov sa postupom času dostávali okolnosti, ktoré s pôvodnou podobou rozprávania nemali nič spoločné. Každým opakovaním sa do príbehu dostávali osoby a miesta, ktoré boli známe rozprávačom. Postupne tak nahrádzali pôvodné informácie, ktoré sa po niekoľkých generáciách z príbehov vytratili. Napriek tomu sa vo viacerých príbehoch mohli zachovať pôvodné vrstvy príbehov.⁷ Na začiatku izraelskej historiografie predstavujú kráľovské anály, ako nám to dokladajú obe kráľovstvá, teda severné Izraelské a južné Judské, kráľovské knihy.⁸ Podľa rôznych poznámok v kráľovských knihách sa dá predpokladať, že podobné záznamy sa

⁴ Celkový prehľad o problematike skúmania deuteronomistického diela pozri RÜCKL, J. – PRUDKÝ, M. Literární a teologický charakter Předních proroků – tkz. Deuteronomistické dějpravné dílo. In PRUDKÝ, M. – HELLER, J. a kol. Obtížné oddíly Předních proroků. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013, s. 367–381.

⁵ Populárna správa dostupná na: <http://www.sci-news.com/archaeology/science-biblical-kings-david-solomon-02371.html>. (stav z 20. 3. 2016)

⁶ DIETRICH, W. Samuel- und Königsbücher. In TRE, Volume 30, Walter de Gruyter (Berlin, New York), s. 5–20.

⁷ KAISER, O. Der historische und der biblische König Saul (Teil I). In Zeitschrift für Alttestamentliche Wissenschaft 122/4 (2010), s. 525.

⁸ 1 Kr 14, 19–20, kde sa píše o dobe vlády kráľa Jarobeáma a tom, že jeho činy sú opísané v Knihe letopisov kráľov izraelských, a 1 Kr 14, 21.31, kde sa hovorí o kráľovi Rechabeámovi, o jeho veku pri nástupe na trón, dobe jeho vlády a uvádza sa meno jeho matky i meno jeho nástupcu.

začali robiť v poslednej tretine 10. st. pr. Kr. a výťahy z nich tvoria kostru biblických kráľovských kníh. Zdá sa, že počiatky rozsiahleho historického diela môžeme klásť do druhej polovice 8. st. pr. Kr., keď sa severné kráľovstvo otriasa pod náporom Asýrčanov, až sa napokon v r. 721 jeho existencia končí. Z Izraelského kráľovstva sa stáva asýrska provincia a jeho obyvatelia sú transportovaní hlboko na územie Asýrie a viac o nich už nič nevieme. Počas týchto udalostí mnohí obyvatelia utekajú zo severu a stávajú sa súčasťou južného Judského kráľovstva. Tieto texty tak slúžili potrebe vytvoriť identitu „Veľkého Izraela“ a sú v nich zahrnuté príbehy pochádzajúce z oboch kráľovstiev, ktoré tejto potrebe spoločnej identity dodávali potrebnú látku. Podľa Finkelsteina bolo hlavným obdobím prepracovania spisov obdobie vlády kráľa Jóšijáša, keď sa dostali k slovu výrazne deuteronomistické kruhy (výrazne v zmysle svojho nastavenia na dodržiavanie Božieho slova v tej podobe, ako ho nachádzame v Deuteronomiu – Piatej knihe Mojžišovej).⁹

Prvá kniha Samuelova je poskladaná z viacerých hlavných príbehov, ktoré sa dajú ešte rozložiť na menšie časti – a tieto príbehy prezrádzajú pri pozornom rozboře ďalšie pramenné úrovne. To, že kniha vznikala postupne, nám prezrádza jej stavba, nachádzame v nej rôzne dublety, napr. o Šaulovom nástupe na trón alebo o jeho smrti. Ďalšie rozprávania mohli byť dodané v dlhšom časovom období a mohli byť ovplyvnené už existujúcimi príbehmi, napr. pasáž o Dávidom pomazaní Samuelom, správy o Šaulovom zavrnutí, o vzdaní sa nároku na vládu Jonatánom v prospech Dávida. Mohli byť vytvorené pri spätnom pohľade a zhodnotení faktu, že kráľom sa stáva Dávid a zakladá vlastnú dynastiu a pod.¹⁰ Hlavnými osobami sú Samuel, Šaul a Dávid. Vo vzájomných vzťahoch, sympatiách a antipatiách určujú celý dej Prvej knihy Samuelovej. Téma, ktorá sa vinie celou knihou a ktorá vyvoláva mnohé napätia vo všetkých vrstvách spoločnosti, je vznik kráľovstva. Prvým príbehom v kap. 1–7 je príbeh o Samuelovi hovoriaci o jeho mladosti, označení za proroka a jeho činnosti ako sudcu Izraela. Príbeh o Samuelovi je preložený rozprávaním o arche zmluvy, o jej strate pri boji s Filištínmi, o jej návrate na izraelské územie a o jej prenesení do Jeruzalema, záver sa ale nachádza až v 2. Sam 6. Rozprávanie o Samuelovi sa končí jeho rozlúčkovou rečou, v ktorej skladá účty za svoje pôsobenie vo funkcii sudcu Izraela v kap. 12. To sa už ale nachádzame uprostred rozprávania o Šaulovi, v ktorom hrajú dôležitú úlohu jeho komplikované vzťahy k Samuelovi, ktorý Šaula pomazal za kráľa nad Izraelitmi. No a v kap 16. sa začína príbeh Dávidovho vzostupu, ktorý sa končí v 2. Sam 5, keď sa Dávid stáva kráľom Izraela (v tej dobe už nejakú dobu bol kráľom Judska) a nastupuje na Šaulovo miesto.

Prvá kniha Samuelova v terajšej kompozícii je plne naklonená Dávidovi a veľmi nepriateľská voči Šaulovi. Jej autor/i využíva/jú rôzne literárne a výrazové prostriedky, aby obraz Šaula ani náhodou nevyznel kladne. Predstavujú ho

⁹ KAISER, O. ref. 7, s. 524; FINKELSTEIN, I., – SILBERMAN, N. A., ref. 2, s. 18–21 a 151–156.

¹⁰ RENDTORFF, R. Hebrejská bible a dejiny. Úvod do starozákonní literatury. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 219–222; MCKENZIE, s. L. Král David, Praha: Volvox Globator, 2004, s. 45–47; KREUZER, s. Saul. In Das wissenschaftliche Bibellexikon im internet (WiBiLex). Stuttgart 2006 a nn.; dostupné na internete: <https://www.bibelwissenschaft.de/wibilex/das-bibellexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/saul/ch/451d460ed6c009d4061822c1e81e4c20/> (stav z 20. 3. 2016)

ako nehodného kráľa, od ktorého sa odvrátil aj Hospodin, hoci si ho pôvodne vyvolil, no Boh si vybral nového vládcu – Dávida, ktorý bude kráčať v jeho stopách. Šaul prekračuje svoje právomoci najmä v oblasti kultu, odvracia sa od Boha a trpí depresiami a paranojou až do svojho trpkého konca, keď sa sám zabije na bojovom poli po porážke Izraelitov, kým Dávid koná to, čo je dobré v očiach Hospodinových, a miluje ho celý Izrael.

Pri takto nastavenom ponímaní hlavného redaktora/rov je však veľmi ťažké dopátrať sa dejov a udalostí, ktoré by sa čo najviac približovali pravdivej histórii o vzniku kráľovstva/kráľovstiev na Efraimskej a Judskej vysočine. Okrem toho sa ešte musíme vrátiť o jednu knihu v deuteronomistickom historickom diele späť, a to ku Knihe sudcov. Táto kniha totiž podáva správy o osudoch jednotlivých izraelských kmeňov v predkráľovskom období, hodnotí udalosti cez prizmu neexistencie kráľovstva – každý si robil, čo chcel, teologicky ešte zvýraznené vo výpovedi, že Izraeliti ešte navyše robili, čo bolo zlé v očiach Hospodina.¹¹ V Sd 2, 11 – 19 je načrtnutá schéma, podľa ktorej prebieha dej a história izraelských kmeňov v tejto dobe. Izraeliti sa odvracajú od svojho Boha k bohom susedných etník, Hospodin vzplanie hnevom a vydáva ich do rúk ich nepriateľom; keď sa potom s plačom na neho obrátia, vzbudí uprostred nich vysloboditeľa – sudcu, ktorý zvolá bojovú pohotovosť a vyslobodí utlačovaných spod jarma nepriateľov. Izraeliti sú však zatvrdnutí aj naďalej, a tak sa celý kolobeh opakuje. Napokon sa však v záverečných kapitolách (17 – 21), ktoré popisujú zmätky medzi Izraelitmi a ich vzájomné boje, v jednom prípade vedúce takmer k vyhladeniu kmeňa Benjamín, objavuje jasné smerovanie – stav bez kráľa je neúnosný, pretože si každý robí, čo chce.

Pre nás je však Kniha sudcov veľmi zaujímavá z iného dôvodu, je plná rôznych (od seba nezávislých) tradícií a ukazuje nám roztrieštenosť izraelskej spoločnosti. Hoci sa deuteronomista snaží navodiť predstavu jednotného Izraela pozostávajúceho z dvanástich kmeňov, pri bližšom nahliadnutí do textu vidíme, že žiadna taká jednota neexistuje, akcie jednotlivých sudcov sa väčšinou týkajú len niekoľkých kmeňov, niekedy dokonca len jednotlivca¹², niekoľkokrát vypláva na povrch nárok Efraimu na akési vodcovstvo, vyjadrené jeho sťažnosťami, že jeho mužov zavolali do boja neskôr (alebo dokonca vôbec).¹³ Len raz sa spomína väčší počet kmeňov, a to pri boji na Jezreelskej rovine severne od Efraimskej pahorkatiny vedenom prorokyňou Deborah. Ona sama však nebojovala, ale poverila vojenskými akciami vojvodcu Baraka. V kap. 4 sa spomínajú len kmene Zabulón a Naftalí, ale podľa kap. 5 sa na boji zúčastnilo šesť kmeňov. Ale ešte aj tu sa objavujú výčitky viacerým kmeňom, že sa na spoločnom boji nezúčastnili. Z toho je jasne vidieť, že postulovaná jednota Izraelitov vôbec neexistovala. Dokonca je z Deborinej piesne jasné, že oslovuje len desať kmeňov, Júda a Šimeón chýbajú úplne, čiže povedomie o pospolitosti dvanástich kmeňov sa ani neberie do úvahy.¹⁴

¹¹ Sd 17,6 a Sd passim.

¹² Sd 3, 31 – Šamgar; Sd 14 – 16 – Samson.

¹³ Sd 8, 1; Sd 12, 1.

¹⁴ Sd 4, 7; Sd 5, 14 – 15a. 18 – kmene, ktoré sa zúčastnili na boji: Efraim, Benjamín, Makír (nazýva-

Sudca/záchranca sa objavuje vždy v prípade najväčšieho ohrozenia, a to spontánne. Jeho postavenie nie je kryté žiadnym inštitucionálnym rámcom a jednotlivých sudcov navzájom nič neviaže. Ide v podstate o „charizmatické vojvodstvo“. „Charizmatické“ znamená, že sudcu/záchrancu sa zmocnil Hospodinov duch a že jeho úlohou je zvoláť a viesť izraelských mužov schopných niesť zbraň. A hoci Kniha sudcov hovorí následne takmer pravidelne o tom, že dotýčny súdil Izrael 40 rokov, je jasné, že po skončení vojenskej akcie na záchranu ohrozených kmeňov sa záchranca vytratí z rozprávania. Okrem toho 40 rokov nie je presný časový údaj, ale doba trvania jednej generácie. Ukazuje sa teda, že Izraeliti tvorili „segmentovanú spoločnosť“ (termín prevzatý z etnológie), pre ktorú „je príznačné, že jednotlivé podskupiny (rody, kmene) sú si v politickom zmysle rovné a chýba nadradená ústredná inštancia. Stabilizačný faktor predstavuje dočasná charizmatická vláda jednotlivých vodcovských postáv“¹⁵. Týmto sudcom/záchrancom hovoríme veľkí sudcovia a okrem nich nachádzame v Sd 10, 1 – 5; 12, 7 – 15 zoznam tzv. malých sudcov, pri ktorých ide pravdepodobne o kontinuálny úrad, kde jeden striedal druhého. Vnímanie malých sudcov je takisto rozdielne v bádateľskej obci, niektorí ho pokladajú za celoizraelský úrad, ale objavili sa aj názory, že ide len o lokálnu záležitosť s minimálnym dosahom.¹⁶

A do tohto stavu izraelskej spoločnosti zapadá Šaulov príbeh. Rozprávanie o Šaulovi v 1. Sam je skombinované z viacerých pôvodne nezávislých prameňov, ktoré mohli podávať rozličnú tradíciu alebo rôzne pohľady na Šaulovo ustanovenie za kráľa. Kap. 11, 1 – 13. 15 pokračuje v kontinuite z obdobia sudcov. Šaul je charizmatickým záchrancom Izraela v najvyššej núdzi, keď je napadnuté mesto Jabeš-Gileád v Zajordánsku, zostupuje na neho duch Hospodina, Šaul zvoláva bojovú pohotovosť, víťazí nad nepriateľom a ľud si ho nato spontánne zvolí za kráľa. V druhom prameni v kap. 9, 1 – 10, 16 poveruje Hospodin Samuela, aby Šaula pomazal tajne na kráľa. Ďalšia tradícia hovorí zrejme o veštbe, že za kráľa má byť zvolený ten z Izraela, ktorý o hlavu prevyšuje všetkých ostatných (kap. 10, 17 – 27). Je zaujímavé, že vývoj v Izraeli dospel práve v tomto bode k potrebe zvoliť si kráľa. Informácie z 1 Sam nám o tom nepodávajú žiadne indície, takže môžeme interpretáciu vyvodzovať len zo širších súvislostí. V Knihe sudcov zachraňujú charizmatickí vodcovia Izrael pred jednorazovými korisťníckymi akciami nepriateľov a podobné to bolo aj s akciou Amónčanov pri Jabeš-Gileáde. Celková situácia sa v priebehu vývoja podstatne zmenila s príchodom Filištíncov, konkrétne s ich trvalým tlakom na izraelské územia. Je preto možné domnievať sa, že práve tento filišťínsky tlak podnietil izraelské kmene, aby si zvolili kráľa, ktorý by bol trvale na ich čele, pretože bolo jasné, že jednorazové záchranárske akcie už nepostačujú. Hovorí o tom slová, ktorými ľud potvrdzuje, že si želá mať nad sebou panovníka: „Náš kráľ nás bude súdiť, bude pred nami vychádzať a povedie naše boje.“¹⁷ V skratke tu máme popísané tri základné funkcie

---

ny i Menaše), Zabulón, Isachar, Neftalí; Sd 5, 15b – 17 – kmene, ktoré zostali pri svojich stádach a ohňoch: Rúben, Gileád, Dan, Ašér; RENDTORFF, R. Hebrejská bible a dejiny. Úvod do starozákonní literatury. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 50.

¹⁵ RENDTORFF, ref. 14, s. 52.

¹⁶ RENDTORFF, ref. 14, s. 51.

¹⁷ 1 Sam 8, 20.

postavenia vládca – zmierovací sudca, reprezentant a hlava Izraela a vojvodca.¹⁸ To, že sa stále nachádzame v prechodnom období medzi dobou sudcov a postupným vznikom raného Izraelského kráľovstva, nám prezrádzajú aj použité pomenovania Šaulovej funkcie. V 1 Sam 9, 16 a 10, 1 je označený za vojvodu/vojvodcu – nagid – a v 1 Sam 11, 15 za kráľa – melech.

Pri ďalšom rozbere situácie si musíme najskôr zodpovedať niekoľko otázok: či Šaul skutočne existoval, kde a najmä kedy vládol. Podobne, ako sa dlho viedli diskusie o Dávidovej existencii, viedli sa aj diskusie o existencii Šaulovej. Keďže dávidovskú dynastiu máme s najväčšou pravdepodobnosťou potvrdenú a Dávidov príbeh je silne poprepletaný s tým Šaulovým, môžeme aj napriek neexistencii mimobiblického dôkazu považovať Šaulovu postavu za reálnu. Pri nemožnosti zaradiť Šaula priamo do starovekého datovania udalostí Blízkeho východu sa musíme s otázkou, kedy Šaul vládol, obrátiť na údaje čerpané zo Starého zákona. Dátumov, ktoré sa dajú spoľahlivo odvodiť z mimobiblických zdrojov, je viacero, pričom siahajú od 6. st. pr. Kr. až po 9. st. pr. Kr. V 6. st. je to prepustenie kráľa Jójakína z väzenia babylonským kráľom Amelom-mardukom, ktorý sa v Biblii nazýva Evil-merodak, a to v prvom roku jeho vlády. Amel-marduk nastúpil na trón podľa babylonských prameňov v r. 561 pr. Kr. a Jójakín bol vtedy v zajatí už tridsiaty siedmy rok.¹⁹ Jójakín je v babylonskej kronike spomínaný ešte raz, keď počas jeho krátkej vlády (vládol iba tri mesiace) obliehal kráľ Nebukadnezar v siedmom roku svojej vlády Jeruzalem, ktorý sa mu vzdal, pričom novobabylonský panovník vzal Jójakína do zajatia.²⁰ Ďalšími významnými mimobiblickými prameňmi sú asýrske kroniky a nápisy. Judský kráľ Menaše sa spomína v nápisoch dvoch asýrskych panovníkov, Asarhaddona (669–631/627 pr. Kr.) a Aššurbanipala (696–642 pr. Kr.). Aššurbanipal spomína Menašeho s ďalšími asi dvadsiatimi kráľmi na nápise z r. 674 pr. Kr. a podobný nápis dal vytesať aj jeho syn Asarhaddon. Tento nápis sa vzťahuje na udalosti z r. 667 alebo 663 pr. Kr.²¹ Obliehanie Jeruzalema asýrskym vojskom sa spomína na šesťbokom hranole s nápisom kráľa Sinacheriba (704–681 pr. Kr.), ktorý vo štvrtom roku svojej vlády, teda v r. 701 pr. Kr., vytiahol proti Chizkijášovi, stojacemu na čele širokej koalície. Výsledkom bolo vyrabovanie celého radu miest a prijatie holdu Chizkijáša, ktorý sa napokon podvolil a poslal veľkorysé dary do Ninive.²² Ďalšie mimobiblické zmienky sa týkajú viacerých izraelských kráľov. O konci dejín severného kráľovstva hovorí nápis Sargona II. asi z r. 707 pr. Kr., na ktorom sa chváli, že dobyl a zničil Samáriu, hlavné mesto Izraela.²³ Viacero nápisov spomínajúcich Samáriu a jej vládcov je známych z doby vlády Tiglat-pilesara III. (745–727 pr. Kr.).²⁴ Z r. 803 a 802 pr. Kr. pochádzajú dva nápisy Adad-niráriho III. (810–782 pr. Kr.),

¹⁸ Výklady ke Starému zákonu II. Knihy výpravné. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 174.

¹⁹ 2 Kr 25, 27; FINKELSTEIN, I., ref. 2, s.22.

²⁰ 2 Kr 24, 18-1 – na rozdiel od babylonskej kroniky udáva Druhá kniha kráľovská ôsmy rok Nebukadnezarovej vlády; BARDTKE, ref. 3, s. 85–86; JEPSEN, ref. 3, s. 186–190.

²¹ JEPSEN, ref. 3, s. 174–175; BARDTKE, ref. 3, s. 84.

²² 2 Kr 18, 13–15; JEPSEN, ref. 3, s. 168–172; BARDTKE, ref. 3, s. 78–83.

²³ BARDTKE, ref. 3, s. 73–74; JEPSEN, ref. 3, s. 152–154;

²⁴ BARDTKE, ref. 3, s. 76–77; JEPSEN, ref. 3, s. 164–167;

jeden sa nachádza na doske z Nimrudu, kde sa hovorí o Izraeli spolu s ďalšími kanaánskymi a fenickými štátmi, ktorým bol vyrubený vysoký poplatok, a druhý na stéle z Tall er-Rima, ktorý obsahuje meno izraelského kráľa Jóaša (802 – 787). Možno to boli dary, prostredníctvom ktorých Izrael uznával asýrsku moc.²⁵ Čierny obelisk pochádzajúci z r. 825 pr. Kr. z Nimrudu z doby kráľa Salmanasara III. (852 – 824) zobrazuje izraelského kráľa Jehúa alebo jeho vyslanca, ako kľačí pred Salmanasarom a odovzdáva mu tribút.²⁶ Nápis z Tell Danu a Měšovú stélu som už spomenul na začiatku štúdie.²⁷ Ďalšou presne datovanou udalosťou, ktorú môžeme dať do chronologického súvisu s izraelským kráľom, je bitka pri Karkare pri rieke Orontes v Sýrii, na ktorej sa zúčastnil kráľ Achab ako dôležitý člen protiasýrskej koalície, ktorá bojovala s asýrskym kráľom Salmanasarom III. (858 – 824 pr. Kr.). Táto bitka, ktorá sa skončila nerozhodne, sa odohrala v r 853 pr. Kr., rok pred Achabovou smrťou. Stéla samotná bola vztýčená ešte v tom istom roku alebo o rok nato.²⁸ Keďže v knihách kráľov sú pri každom panovníkovi údaje o tom, v ktorom roku nastúpil na trón a ako dlho panoval, vieme sa spätne dopátrať k dátam ich vlády, ktoré sú pravdepodobné u mladších kráľov a menej presné u starších. Podľa toho vládol Šalamún 40 rokov²⁹ medzi rokmi 970 – 931 pr. Kr., Dávid 40 rokov³⁰ v rokoch 1010 – 970 pr. Kr. a Šaulova vláda sa tradične udáva v rozmedzí rokov 1030 – 1010 pr. Kr.³¹ Trvanie štyridsaťročnej vlády Šalamúna a Dávida je podozrivé pre okrúhle čísla. Štyridsať rokov je častá biblická typologická figúra, je to číslo znamenajúce dobu trvania jednej generácie alebo bližšie neurčenú dlhú dobu. Rovnaké okrúhle čísla nachádzame v Knihe sudcov³²; nie je to teda presné určenie chronológie, dokonca pri Šalamúnovi a Dávidovi si nie sme istí, či nejakú dobu nevládli aspoň nominálne spoločne, čo by automaticky skrátilo celkovú dobu vypočítanú pre ich vládnutie. Okrem toho sa mohla tiež doba vlády Šaula a Dávida z veľkej časti prekrývať, hovorí o tom nakoniec aj Druhá kniha Samuelova³³, a ak budeme brať do úvahy aj nepresnosti pri prvých izraelských a judských kráľoch, dostaneme sa pri Šaulovi

²⁵ BARDTKE, ref. 3, s. 74 – 76; JEPSEN, ref. 3, s. 160 – 164;

²⁶ BARDTKE, ref. 3, s. 51; JEPSEN, ref. 3, s. 151 – 152;

²⁷ Pozri v tomto čísle s. 18

²⁸ FINKELSTEIN – SILBERMAN, ref. 2, s. 88; BARDTKE, ref. 3, s. 48 – 51; JEPSEN, ref. 3, s. 146 – 149. K datovaniu pozri WAGNER, Th. Schlacht von Qarqar. In Das wissenschaftliche Bibellexikon im internet (WiBiLex). Stuttgart 2006 a nn., dostupné na internete: <http://www.bibelwissenschaft.de/wibilex/das-bibellexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/schlacht-von-qarqar/ch/5921587d677da91428c7>. (stav z 20. 3. 2016)

²⁹ 1 Kr 11, 42.

³⁰ 1 Kr 2, 11.

³¹ K dátumom pozri FINKELSTEIN – SILBERMAN, ref. 2, s. 24; SEGERT, s. Starověké dejiny Židů. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 272 – 274 udáva nasledujúce roky vlád: Šaul 1020 – 1000, Dávid 1000 – 961 a Šalamún 961 – 922 pr. Kr.; rovnaké dátumy ponúka aj CHARVÁT, P. Izrael. In MAREK, V. – OLIVA, P. – CHARVÁT, P. Encyklopedie dějin starověku. Praha: Nakladatelství Libri, 2008, s. 192 – 193.

³² V Knihe sudcov je to pravidelne sa opakujúci údaj pri určovaní doby, počas ktorej charizmatičtí záchrancovia súdili Izrael: Sd 3, 11; 3, 30 – tu je údaj 80 rokov, t. j. 2 x 40; 5, 31; 8, 28.

³³ 2 Sam 2, 11: „A počet dní, v ktorých bol Dávid v Hebróne nad domom Judovým, bol sedem rokov a šesť mesiacov.“

a Dávidovi niekam do polovice 10. st. pred Kr.³⁴ Ďalší problém predstavuje obdobie Šaulovej vlády, pretože 1. verš 13. Kap. 1 Sam je porušený a nedáva veľký zmysel. Podľa Septuaginty vyzerá takto: „*Šaul mal... rokov, keď začal vládnuť, a vládol and Izraelom... dva roky.*“ Tento verš dokonca v kritickom vydaní Septuaginty ani nie je v texte, ale nachádza sa len v tzv. rôznočitaniach pod čiarou.³⁵ ČEP udáva toto znenie: „*Uplynul rok Saulova kráľovstvá. Kým kraloval nad Izraelom druhý rok...*“ Prameň nás teda necháva v neistote v otázke obdobia Šaulovho kráľovstvá. K tomuto problému existujú dva prístupy, jeden tvrdí, že nie je žiadny dôvod číslovku dva meniť³⁶, a druhý zasa, že udalosti, ktoré sa za Šaulovej vlády odohrali, je viac, než aby sa zmestili do spomenutých dvoch rokov, a preto sa táto doba predlžuje pridaním ešte jednej číslovky, a to obyčajne na dvadsaťdva rokov (často sa doba vlády zaokrúhľuje na dvadsať rokov).³⁷ Na dlhšie časové obdobie poukazuje aj tá skutočnosť, že na bojovom poli na vrchu Gilboa stretávame tiež Šaulových synov v dospelom veku.³⁸

Pri odpovedi na otázku, kde Šaul vládol, teda aké územie zaberalo jeho kráľovstvo, môžeme vychádzať z biblických poznámok, ktoré to spomínajú, ale môžeme sa obrátiť aj na archeologické nálezy a prieskumy izraelského územia, ktoré práve v polovici 10. st. pred Kr. zaznamenávajú v priestore severného kráľovstva veľký nárast osídlení a tým aj populácie.³⁹ Kniha Samuelova lokalizuje Šaulovo pôsobenie, samozrejme, na území kmeňa, z ktorého pochádzal, teda na Benjamínovom území, ako i severne od neho na Efraimskej pahorkatine, s jeho povolaním za kráľa je spojený boj v Zajordánsku v krajine Gileád, s ktorou je nakoniec spojený aj posmrtné, pretože v Jabeš-Gileáde pochovali aj jeho kosti.⁴⁰ Tieto oblasti boli pevne spojené so Šaulovou dynastiou, pretože po jeho smrti na hore Gilboa bol za kráľa Gileádu, Ašúrcov, Jizreelu a Efraimu i nad celým Izraelom vyhlásený Šaulov syn Išbošet/Ešbaal. Išbošet si dokonca za svoju rezidenciu vyberá mesto Machanajim v Gileáde.⁴¹ Ako píše Finkelstein a Silberman, táto konštelácia územia na oboch stranách Jordánu je v dejinách Izraela výnimočná a v neskoršom období sa už nezopakovala.⁴² Je pritom zaujímavé, že s Judskom sa Šaulove príbehy takmer nespájajú, o Šaulovom pobyte v Judsku hovoria len príbehy o jeho prenasledovaní Dávida, a preto je pravdepodobné, že Judsko nepatrilo do Šaulovho kráľovstva, hoci jeho obyvatelia o ňom dobre vedeli, ba dokonca boli ochotní Dávida Šaulovi vydať.⁴³

³⁴ FINKELSTEIN – SILBERMAN, ref. 2, s. 22 – 24.

³⁵ Septuaginta. Id est Vetus Testamentum grece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935, 1979, s. 523.

³⁶ RENDTORFF, ref. 10, s. 55.

³⁷ Pozri pozn. 31; KREUZER, s. „War Saul auch unter den Philister?“ Die Anfänge des Königstums in Israel. ZAW 113 Bd. (2001), s. 65.

³⁸ 1 Sam 31, 2.6.

³⁹ FINKELSTEIN, I. Das vergessene Königreich. Israel und die verborgene Ursprünge der Bibel. München: Verlag C. H. Beck, 2014, s. 48 – 49.

⁴⁰ 1 Sam 9, 1 – 10, 16; 11; 31.

⁴¹ 2 Sam 2, 8 – 9.

⁴² FINKELSTEIN, – SILBERMAN, ref. 2, s. 72.

⁴³ 1 Sam 23, 11.19 – 20.

Čo sa týka spôsobu Šaulovho panovania, musíme najprv znova skonštatovať, že naozaj ide o prechodné obdobie. Správa štátu a Šaulov dvor sú mimoriadne skromné a pozostávajú len z členov jeho rodiny: Prvá kniha Samuelova vymenúva Šaulových synov a dcéry, manželku a veliteľa vojska, jeho bratranca Abnéra, podobnými úlohami ako Abnér je poverovaný tiež Jonatán, jedn zo Šaulových synov.⁴⁴ Nedožadujeme sa nič o sčítaní ľudu alebo výbere daní ako neskôr za Dávida. V 1 Sam 8, 11–17 síce nachádzame jasné ustanovenia kráľovského práva, odoberanie a udeľovanie polí a viníc, desiatky, povinnú službu pri dvore a v armáde, tieto ustanovenia však hovoria už o rozvinutej podobe kráľovstva, ktorú za Šaula ešte nemôžeme predpokladať. Jeho sídlom bola Gibea Šaulova; spomína sa síce palác⁴⁵, ale 1 Sam 19, 9 hovorí o dome. Palác zrejme pozostával z viacerých domov, keďže aj Dávid ako kráľov zať býval v inom dome.⁴⁶ Šaul zasadal často vonku pod stromami: „Šaul vtedy sedel v Gibee pod tamariškou s kopijou v ruke.“⁴⁷ Vojenské akcie sa zabezpečovali zvolávaním vojenskej pohotovosti, takáto armáda však nebola veľmi stabilná, ako ukazuje príbeh z kap. 13, v ktorom sa Šaulovi vojsko zo strachu pred nepriateľom po siedmich dňoch začalo rozprchávať.⁴⁸ Novinkou však bolo tvorenie žoldnierskych oddielov alebo stálych jednotiek, ktoré začal Šaul formovať: „Keď Šaul uvidel nejakého bohatiera alebo statočného muža, pribral ho k sebe.“⁴⁹ Tieto jednotky však tvorili len jadro armády, ktorú bolo potrebné vždy nanovo zvoliť. Tak to napokon bolo aj v poslednej Šaulovej bitke proti Filištíncom.

Veľké prekážky stáli pred Šaulom v oblasti kultu, kde si Samuel žiarlivo strážil svoje výsady proroka a nedovoľoval Šaulovi konať obete za spoločenstvo.⁵⁰ Spory so Samuelom sprevádzali Šaula po celú dobu jeho vlády, dokonca aj po Samuelovej smrti, ako hovorí príbeh o vyvolaní Samuelovho ducha v En-Dóre, kde Šaulovi Samuel oznámil jeho nastávajúcu smrť.⁵¹

Šaul mal pritom dosť problémov s vonkajšími nepriateľmi Izraela; pokiaľ išlo o koristnícke nájazdy napr. Amónovcov alebo Amalekitov, vedel sa s nimi dobre a úspešne vyrovnávať.⁵² Niekoľkokrát sa mu podarilo poraziť tiež filišťinske vojská. Všetci poznáme príbeh o Dávidovi a Goliášovi, keď Dávid prichádza k izraelskému vojsku vedenému Šaulom a jeho porážka obra sa zmení na veľké izraelské víťazstvo.⁵³ V prípade Filištíncov však nešlo o jednorazové akcie, ale o trvalý tlak spojený so snahou ovládnuť ďalšie kanaánske oblasti smerom na východ, práve tam, kde sídlili Izraeliti.⁵⁴

⁴⁴ 1 Sam 14, 49–50. K Jonatánovi a jeho pozícii vo vojsku pozri 1 Sam 14.

⁴⁵ napr. 1 Sam 18, 10.

⁴⁶ 1 Sam 19, 11.

⁴⁷ 1 Sam 22, 6.

⁴⁸ 1 Sam 13, 8.

⁴⁹ 1 Sam 15, 52.

⁵⁰ 1 Sam 9–13.

⁵¹ 1 Sam 28, 4–25.

⁵² 1 Sam 14, 47–48 – spomínajú sa boje s Moábom, Edómom, kráľmi Sóby, Filištíncom a Amalekitom.

⁵³ 1 Sam 17.

⁵⁴ 1 Sam 14, 52: „A vojna bola krutá proti Filištíncom po všetky dni Šaulove.“

Filištínci sa ako súčasť pohybu tzv. morských národov na pobrežnej kanaánskej roviny objavili v 12. st. pr. Kr. po tom, čo ich z nílskej delty vytlačili Egypťania. Egypťanom sa tiež podarilo presvedčiť Filištíncov, aby sa usadili v Kanaáne, kde si vytvorili samostatné mestské štáty Gazu, Aškalón, Ašdód, Ekrón a Gát.⁵⁵ Filištínci sa vo vlastnom záujme, ale možno aj v záujme Egypťanov začali tlačiť v 11. st. pr. Kr. do vrchoviny, aby nad ňou získali kontrolu, alebo prinajmenšom z toho dôvodu, aby ovládli obchodné cesty nachádzajúce sa v tejto oblasti. Tento tlak súvisel s podstatným nárastom počtu osídlení a obyvateľstva v prímorskej roviny, ktorý potvrdzuje archeologický výskum.⁵⁶ Niekedy v druhej polovici 11. st. pr. Kr. bolo zničené Šilo, pravdepodobné kultové miesto raného Izraela. S tým je v 1 Sam spojené rozprávanie o veľkej porážke Izraelitov, ktorú im uštedrili Filištínci a pri ktorej vzali Izraelu archu zmluvy a otvorili si tak prístup do tejto časti vrchoviny.⁵⁷ Filištínci si tu vytvorili oporné body na vysočine, najmä pozdĺž severojužnej obchodnej cesty a v priesmyku Michmas.⁵⁸ Z týchto oporných bodov a prostredníctvom bojových výprav kontrolovali toto územie tiež počas Šaulovej vlády, a to vojensky a možno tiež ekonomicky. Takýto záver vyplýva zo zmienky o železnom monopole Filištíncov.⁵⁹ Tomuto trvalému tlaku napokon Šaul podľahol. Raný izraelský štát zrejme pre Filištíncov predstavoval vážnu hrozbu, a tak sa rozhodli zbaviť sa svojho nepohodlného suseda. Pritom, ako hovorí práve spomenutý verš o železnom monopole Filištíncov, medzi týmito dvomi etnikami existovalo mierové spolužitie, pretože Izraeliti navštevovali filištínskych kováčov a remeselníkov, aby si dali vyrobiť alebo naostriť svoje náradie.

Filištínci predstavovali najväčšie, no nie jediné ohrozenie Šaula. Šaulova pozícia bola zároveň spojená s veľkým vnútorným napätím, ktoré vyvolala Dávidova snaha zvrhnúť Šaula a nastúpiť na jeho miesto. Keď sa Šaul začal brániť a chcel sa Dávida zbaviť, ten sa neváhal spojiť so Šaulovým úhlavným nepriateľom – s Filištíncami.⁶⁰ Tomuto viacnásobnému ohrozeniu Šaul nedokázal dlhodobo vzdorovať.

Pritom Šaul mal všetky predpoklady stať sa významným panovníkom a čítanie Knihy Samuelovej medzi riadkami dosvedčuje veľa pozitívnych prvkov, ktoré v príbehoch o ňom kolovali. Už prvá zmienka o ňom hovorí, že bol siedmym v poradí vo svojom rodokmeni, čiže čakali ho veľké veci, bol to pekný vysoký muž, schopný víťaziť v bojoch.⁶¹ A je veľmi pravdepodobné, že prvá kap. Sam, v terajšej podobe pripísaná Samuelovi, je pôvodne o ňom. Táto kapitola hovorí o neplodnej žene, ktorá prosí Hospodina o syna, a keď sa jej narodí, dá mu meno Vyprosený, pretože je *hu sa'ul le-Yahweh*, vyprosený pre Hospodina, aby bol jeho

⁵⁵ BIČ, M. Ze světa Starého Zákona I. Praha: Kalich, 1986, s. 50.

⁵⁶ KREUZER, ref. 37, s. 58.

⁵⁷ 1 Sam 4; FINKELSTEIN, ref. 38, s. 32 – 36.

⁵⁸ 1 Sam 10, 5; 13, 23.

⁵⁹ 1 Sam 13, 17; 14, 15; 23, 1; železný monopol – 13, 19 – 22; KREUZER, ref. 37, s. 58 – 59.

⁶⁰ Šaul sa obáva o svoje kráľovstvo – 1 Sam 18, 8; Dávid sľubuje Šaulovým ľuďom polia a vinice a významné miesta v armáde – 22, 7 – 8; Dávid u kráľa Akíša v Gáte – 21, 11 – 16; 27; 29; K tomuto obvineniu pozri MCKENZIE, s. L. Král David. Životopis. Praha: Volvox Globator, 2004, s. 105 – 119.

⁶¹ 1 Sam 9, 1 – 3.

po všetky dni, čo bude žiť. To všetko určovalo skvelú budúcnosť. Podľa tejto hypotézy bol tento príbeh pretransformovaný na Samuela, aby sa naznačil chronologický a významový postup od Samuela cez Šaula k Dávidovi. Samuelovo meno sa totiž nedá vysvetliť z koreňa prosit', znamená skôr „meno Boha“, „vypočutý Bohom“ alebo „Boh riekol“.⁶²

Šaulov život napokon končí na vrchu Gilboa na severnom okraji Efraimskej pahorkatiny, ktorá sa tu zvažuje do Jezreelského údolia. V bojovom zápole sa tu stretávajú Filištínci a Izraeliti, na konci dňa vidí Šaul svoju bezvýchodiskovú situáciu a berie si život. Spolu s ním padli aj jeho traja synovia a väčšina vojska.⁶³ V tejto súvislosti sú zaujímavé výsledky archeologického výskumu v oblasti, pretože v centre Šaulovho kráľovstva severne od Jeruzalema bola ku koncu 10. st. pr. Kr. väčšina sídiel zničená alebo opustená a osídlenie sa obnovilo až po veľmi dlhej dobe.⁶⁴ Veľmi dobre to môže súvisieť so Šaulovou smrťou a následným zničením jeho sídiel Filištíncami alebo so silnejúcim filišťínskym tlakom na túto oblasť, ktorú Izraeliti napokon opustili alebo z nej boli vyhnaní. Podľa Druhej knihy Samuelovej po Šaulovej smrti sa dlho neudržala ani jeho dynastia, o čo sa postaral Dávid, už nejaký čas judský panovník. Najskôr bol zabitý bývalý Šaulov veliteľ vojska Abner, následne Išbošet, Šaulov syn a nástupca v kráľovskej hodnosti, a potom sa Dávid postaral o popravu ostatných Šaulových synov a vnukov okrem chromého Mefíbošeta, ktorý nemohol Dávidovo postavenie nijako ohroziť.⁶⁵ Po Išbošetovej smrti sa Dávid zmocnil bývalého Šaulovho kráľovstva a spojil ho so svojím judským územím. Starší Izraela pomazali Dávída za kráľa.⁶⁶

Zaujímavú hypotézu o konci Šaulovho kráľovstva nám ponúka Israel Finkelstein, ktorý ho dáva do súvisu s ťažením faraóna Šišaka/Šešonka, ktorý vládol v Egypte v druhej polovici 10. st. pr. Kr. V Prvej knihe kráľovskej sa spomína toto ťaženie v súvislosti so Šalamúnovým synom Rechabeámom, ktorý vládol podľa biblického počítania v rokoch 931 – 914. Keďže Prvá kniha kráľovská Šešonkovo ťaženie datuje do 5. roku Rechabeámovej vlády, ako tradičný dátum dobytia Jeruzalema a odnesenia si veľkej koristi Egyptanmi sa uvádza rok 926 pr. Kr.⁶⁷ Česká ekumenická Biblia v chronologickom prehľade udáva nasledujúce datovanie: vláda Rechabeáma 933–916 a vláda faraóna Šešonka 950–929.⁶⁸ Iný pohľad na usporiadanie panovníkov 22. dynastie priniesol Edward Wente, ktorý navrhuje pre Šešonkovu vládu roky 946–913 pr. Kr.⁶⁹ Už z tejto nejednotnosti

⁶² K tejto hypotéze pozri MCCARTER, P. KYLE, Jr., I. Samuel. A New Translation with Introduction, Notes, and Commentary. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1980, s. 1–101; k významu mena Samuel a Šaul pozri Výklady ke Starému Zákonu II., ref. 18., s. 156–Samuel, s. 174–175–Šaul.

⁶³ 1 Sam 31, 1–7; 2 Sam 1, 2–10–hovori o zabíjaní Šaula jedným Amalekovcom.

⁶⁴ FINKELSTEIN–SILBERMAN, ref. 2, s. 64; FINKELSTEIN, ref. 39, s. 49–52.

⁶⁵ 2 Sam 3, 27–smrť Abnera; 4, 6–8–smrť Išbošeta; poprava siedmich Šaulovcov–21, 1–14.

⁶⁶ 2 Sam 5, 3.

⁶⁷ 1 Kr 14, 25–26. Segert, ref. 31, s. 274–vymedzuje Rechabeámovu vládu rokmi 922–915 a Šešonkovu rokmi 935–914.

⁶⁸ Bible. Písmo sväté Starého a Nového Zákona. Český ekumenický preklad. Česká biblická společnost 2008, s. 16.

⁶⁹ WENTE, E. F. Review of K. A. Kitchen, The Third Intermediate Period in Egypt, JNES 35 (1976), s. 278.

vidíme, aké ťažké je datovať udalosti z 10. st. pr. Kr., pretože z neho máme len málo pevných záchytných bodov. Piaty rok Rechabeámovej vlády sa bral ako pevný záchytný bod, pretože v Karnaku existuje reliéf zachytávajúci výsledky Šešonkovho ťaženia, ktorý potvrdzoval údaj z Prvej knihy kráľov. Šešonkov reliéf sa ale nedá presne datovať, a tak zostáva len biblický údaj, ktorý vôbec nemusí byť správny. Zdá sa totiž, že deuteronomista zaradil Šešonkovo ťaženie a vyplienenie Jeruzalema do doby Rechabeámovej vlády z teologických dôvodov, pretože o tomto kráľovi sa píše, že za jeho čias sa rozmohla modloslužba a nastal odklon od Hospodina. Zmocnenie sa Jeruzalema tak predstavuje spravodlivý trest pre Judejcov za ich previnenia.⁷⁰

Finkelstein upozorňuje na zaujímavú zhodu medzi miestami a územím, ktoré spomína 1. kniha Samuelova v súvislosti so Šaulom, a súpisom dobytých miest v Kanaáne na Šešonkovom nápise, ktorý sa veľmi nápadne zhoduje práve v oblasti Šaulovho územia. Preto Finkelstein uvádza, že to bolo práve Šešonkovo ťaženie, ktoré zapríčinilo pád Šaula a jeho domu. Šaulovo telo spolu s telami jeho synov bolo zavesené na hradbách starej egyptskej pevnosti Bét-Šean.⁷¹ Finkelsteinovi z toho vyplýva, že novo sa rodiači izraelský štát na Efraimskej pahorkatine začal ohrozovať prebudené egyptské snahy ovládať Kanaán, a preto Šešonk zasiahol, aby ochránil dôležité obchodné cesty a vlastné záujmy.⁷² Táto hypotéza, hoci je veľmi zaujímavá a argumentačne dobre podložená, nedokáže zmysluplne vysvetliť fakt, že biblické rozprávanie pri Šaulovej smrti Egyptanov nespomína, hlavnými protivníkmi sú Filištínci. Je možné, že Filištínci mohli byť pri Šešonkovom ťažení jeho spojencami; absencia zmienky o Egyptanoch je veľmi prekvapujúca.

Ak máme zhodnotiť postavu prvého izraelského kráľa, treba povedať, že Šaul pôsobil v mimoriadne náročnom období izraelských dejín, ktoré určovalo niekoľko faktorov. Prvým je sústavný tlak susedov, ktorí podnikali koristnícke nájazdy na územie Izraela alebo (Filištínci) vytvárali trvalý tlak na Izrael. S tým úzko súvisí druhý faktor, výrazne podmienený prvým faktorom, a tým je prechod izraelského spoločenstva od segmentovanej spoločnosti alebo spoločnosti náčelnického typu k ranému izraelskému štátu. Šaul tak musel budovať zárodočné štruktúry izraelského štátu a zároveň brániť svoje územie pred nepriateľmi. Keď sa do toho zapojilo ešte vnútorné ohrozenie zo strany Dávida, Šaula to napokon stálo život, pričom nasledoval pád jeho dynastie. Šaulovo úsilie však nebolo márne, pretože už o pár desaťročí po jeho predpokladanej vláde (na konci 10. st. pr. Kr.) sa v severných oblastiach vrchoviny objavuje silný a mocný štát ovládaný dynastiou Omrjovcov, z ktorého mala obavy dokonca i vtedajšia veľmoc Asýria.

⁷⁰ FINKELSTEIN, -SILBERMAN, ref. 2, s. 67.

⁷¹ 1 Sam 31, 10.

⁷² FINKELSTEIN, ref. 39, s. 65 - 71.